

Μία Μεταμόρφωση Επί Της Ουσίας

Κριτική του Σάββα Πατσαλίδη στην εφημερίδα «Αγγελιοφόρος»

13/01/2013

Στο επίκεντρο του ομότιτλου διηγήματος του Κάφκα βρίσκεται ο Γκρέγκορ Σάμσα, ένας απλός έμπορος, ο οποίος ένα βράδυ πέφτει για ύπνο και ξυπνά σκαθάρι. Στα γερμανικά ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τη λέξη «Ungeziefer», που υποδηλώνει κάτι παραπάνω από απλό ζώο, υποδηλώνει κάτι βρόμικο, ώστε να υπογραμμιστεί πως αυτό που φανταζόμαστε ή αισθανόμαστε είναι συχνά πολύ πιο βρομερό απ' αυτό που δείχνουμε.

Η μεταμόρφωση (απο-ανθρωποποίηση) του Γκρέγκορ επιδρά καταλυτικά επάνω σ' όλα τα μέλη της οικογένειας. Από την καθημερινότητα της πρώτης σκηνής περνάμε σταδιακά σ' έναν κόσμο πλημμυρισμένο από συγκρούσεις και πρωτόγονες εντάσεις. Προς στιγμήν, αντίβαρο στη γενικότερη τρέλα είναι η αδελφή του, η Γκρέτα, η οποία, βοηθώντας τον, θέλει να του επιστρέψει, κατά κάποιον τρόπο, αυτά που κάποτε εισέπραττε απ' αυτόν. Όχι όμως για πολύ. Κάποια στιγμή κι αυτή αρχίζει να τον αποστρέφεται και να τον βλέπει σαν ένα αηδιαστικό πράγμα. Μπροστά στη νέα κατάσταση όλοι αντιλαμβάνονται, και πρωτίστως ο ακαμάτης πατέρας, ότι πρέπει να εργαστούν για να ζήσει η οικογένεια. Δεν υπάρχει πια το εύκολο θύμα, ο κουβαλητής, που πάντα είχε χρόνο για τους άλλους και ποτέ για τον εαυτό του.

Ιδωμένη μέσα απ' αυτό το πρίσμα, δεν είναι διόλου τυχαία η επιλογή του Κάφκα να καταφύγει στο σώμα ως το βασικό όχημα της μυθιστορηματικής του μεταφοράς. Η μεταμόρφωση του Γκρέγκορ, πέρα από τις όποιες υπαρξιακές διακλαδώσεις, παραπέμπει και σε μια σειρά πολιτικών γεγονότων που στοιχειώνουν τη σκέψη του συγγραφέα. Το διήγημα γραμμένο το 1912, είναι, μεταξύ άλλων, και σαν ένα προειδοποιητικό σινιάλο για την άνοδο του ναζισμού και την έκρηξη του αντισημιτισμού. Είναι αδύνατο να παρακολουθείς τις παραμορφωτικές αλλαγές των ηρώων και να μην τις συνδέεις ακόμη και με το Ολοκαύτωμα, είκοσι χρόνια μετά το θάνατο του συγγραφέα.

Τώρα, το να μετατρέψεις αυτό το σκοτεινό και άκρως πολιτικό διήγημα σε σκηνικό θέαμα είναι και δύσκολο και επικίνδυνο. Δύσκολο γιατί είναι ένα πόνημα εσωτερικών διεργασιών που πιο εύκολα περιγράφονται παρά δείχνονται και επικίνδυνο, γιατί οι λαυθασμένες επιλογές μπορεί να οδηγήσουν σ' ένα ανιαρό θέαμα, κάτι που δεν συνέβη στη σκηνή του «Άνετον», που φιλοξένησε την αθηναϊκή ομάδα «Σημείο Μηδέν».

Σκηνοθεσία

Οι μέχρι τώρα σκηνοθεσίες του Σάββα Στρούμπου, χωρίς να ταυτίζονται απόλυτα, φέρουν ακόμη τα σημάδια της θητείας του κοντά στον Θόδωρο Τερζόπουλο: την τάση του να αναζητά ουσίες πέρα από το εκκοινωνισμένο σώμα, στη χώρα του άλογου και του υποσυνείδητου, την αγάπη του για την αφαιρετική και συχνά αυτονομημένη κίνηση, την πλαστικότητα, την κοφτή εκφορά του λόγου, το στιλιζάρισμα, τη γεωμετρική τακτοποίηση των σκηνικών σημείων κ.λπ. Και φέρουν αυτά τα σημάδια με τρόπο δημιουργικό, όπως τώρα, όπου, για να εξορύξει σκηνοθετικά την εσωτερική θερμοκρασία αυτού του υπαρξιακού δράματος, επέλεξε ως βασικό όχημα έκφρασης το πάσχον σώμα. Επιλογή σωστή, αφού το σώμα είναι εκείνο που υπομένει πιο άμεσα τα εγκαύματα του κοινωνικού περιγύρου. Γύρω απ' αυτό το σώμα-μάζα, ο Στρούμπος σφυρηλάτησε μια εξπρεσιονιστική ατμόσφαιρα θραυσμάτων, με ποικίλες εστίες αυτονομημένων σημείων (χειρονομία, λόγος, κίνηση), καθένα από τα οποία αποτελούσε, για το θεατή, από μόνο του και ένα μικρό θέαμα μέσα στο θέαμα. Ενδιαφέρουσα όσο και αποτελεσματική πρόταση που προίκισε το θέαμα με μια αλλόκοτη χροιά.

Ως παρατήρηση να πω μόνο πως, εάν είχαν υπογραμμιστεί περισσότερο ορισμένες από τις πολιτικές αιχμές της ιστορίας, θα αποκτούσε, πιστεύω, πιο ευανάγνωστα περιγράμματα η υπαρξιακή (και παραμορφωτική) περιπέτεια του Γκρέγκορ, του αιώνιου θύματος μιας κοινωνίας σκληρής και αμείλικτης, μιας κοινωνίας που πολύ εύκολα περιθωριοποιεί το άτομο, είτε ένεκα θρησκείας, είτε πολιτικών πεποιθήσεων, σωματικών ιδιαιτεροτήτων κ.λπ. Όπως σκηνοθετήθηκαν οι ιδιαιτερότητές του, πιο πολύ προβλήθηκαν τα συνειδησιακά αδιέξοδα.

Πάντως, και οι τρεις ηθοποιοί που πάλεψαν με τους δαίμονες της ψυχής των χαρακτήρων, κατάφεραν να τους αναδείξουν, με εξαίρεση ίσως το τελευταίο πεντάλεπτο, όπου διαπίστωσα μια σχετική (και ανεξήγητη) αδράνεια και αμηχανία.